

Tabuľka 5.2.6 – Historická zeleň

Č. na mape	Adresa, popis umiestnenia	Zeleň v pamiatkovej zóne Gelnica Odporúčanie prístupu
1	Banické námestie	Banické námestie je po rekonštrukcii spevnených plôch a čiastočne aj zelene. Vysadili sa guľovité formy jaseňov štíhlych (<i>Fraxinus excelsior</i> 'Globosum') pri Banickom múzeu. Na zelených terasovitých plochách sa realizovala výsadba nižšej krovitej zelene. Námestiu dominujú dva jedince lípy malolistej (<i>Tilia cordata</i>) vo veku cca 120 rokov. Historické fotografie z roku 1900 zobrazujú pás vzrastlej zelene tiahnuci sa od hotela Rúna, pozdĺž v dolnej polovici námestia. Porast pozostával z listnatých drevín s veľkými košatými korunami, ktoré vytvárali porastovú hmotu v dolnej polovici námestia. Tento porast vhodne zapadal do prostredia, architektonicky dotváral námestie a estetizoval prostredie. V 60-tych rokoch došlo k nevhodnej úprave, ktorá novodobými výrazovými prostriedkami zmenila celý priestor námestia. Námestie sa rozčlenilo centrálnym monumentálnym schodiskom, ktoré sa osovo napájalo na pomník baníka. Po stranách schodiska boli vybudované dva široké poloblúkové chodníky, prepájajúce spodnú s hornou časťou námestia. Pôvodný porast vzrastlej zelene úplne zanikol. Tým sa vytvorili na námestí spevnené dláždené plochy, prakticky bez vzrastlej zelene. Tento stav je nevyhovujúci po estetickej a hygienickej stránke (námestie sa prehrieva). Na námestí baníkov sa nachádzajú dva solitérne vzrastlé lípy malolisté (<i>Tilia cordata</i>), ktoré sú z kompozičného hľadiska vhodne umiestnené, takže rámujú čelný pohľad na banické múzeum. Sadovnícky bola táto plocha upravená v roku 2012 v rámci projektu Orange "Zeleň pre mesto Gelnica". Vysadili sa tu listnaté a stálo zelené cudzokrajné kry. Usporiadanie drevín v priestore námestia má znaky novodobého štýlu (rozmiestnenie, druhové zloženie, výškové usporiadanie, funkčnosť) a esteticky pôsobí v historickom kontexte rušivo. Odporúčanie: Ideálnym riešením je navrátenie pôvodnej kompozície, ktorá je zachytená na historickej fotografii z roku 1900. To by však vyžadovalo zrušenie súčasného ústredného schodiska s poloblúkovými chodníkmi a výsadbu porastového pásu vzrastlej zelene. Alternatívnym riešením je architektizovanie prostredia – doplnením vzrastlej zelene na jestvujúce trávnaté plochy v úrovni pásu zelene ktorý tu bol v 19. storočí, t.j. v dolnej polovici námestia. Mali by sa vysadiť listnaté dreviny domáceho pôvodu napríklad (lípy, javory, buky) s minimálnymi obvodmi kmeňov 14 – 16 cm. Kvôli podchodnej výške majú mať založené koruny vo výške 2,5 m nad zemou. Na dolný dvoch obrázkoch sú zobrazené vhodné plochy pre výsadbu vzrastlej zelene. Dva solitéry líp boli odborne ošetrované. Je potrebné ich chrániť pred mechanickými poškodeniami, naďalej kontrolovať ich zdravotný stav (hubové ochorenia, presychanie). V prípade potreby ju arboristicky ošetrovať aby sa čo najviac predĺžila ich životnosť.

2	Zeleň na Lutherovom námestí	Lutherovo námestie V 19. storočí vzniklo pravdepodobne dispozičné členenie námestia a jeho sadovnícka úprava, ktorá s menšími obmenami drevín sa zachovala do dnes. Jej základ tvoria pagaštany kónské (cca 100 ročné jedince), ktoré sú v optimálnom hmotovom a priestorovom pomere k okolitej barokovej zástavbe. Napriek kompozične a druhovo nevhodným výsadbám (smrek pichľavý, jasene...), je tu zachovaná hodnotná historická zeleň, ktorú je potrebné zachovať a udržať komorný charakter celého priestoru. Odporúčanie: Zachovať súčasný hmotový priestorový pomer k okolitej zástavbe, nevysádzať sadovnícky nevhodné cudzokrajné druhy (ihličnany, tuje, rôzne kultivary stromov a krov...), ktoré pôsobia v tomto prostredí rušivo. Ak jestvujúce pagaštany kónské dožijú tak je ich potrebné nahradiť rovnakým druhom alebo iným domácim druhovo typickým pre dané prostredie (lipa malolistá, lipa veľkolistá, buk lesný, javor horský, javor mliečny). V podraze je potrebné naďalej udržiavať čistú trávnatú plochu. Jestvujúce nevhodné výsadby drevín (ihličnany, tuje, rôzne kultivary stromov a krov...) je potrebné odstrániť.
3	Uličné stromoradia	Uličné stromoradia V uličných interiéroch sú zachované torzá stromových alejí, kde druhovo prevládajú lipy a jasene. Alejové stromy sú každoročne zrezávané „na hlavu“. Všetky prestarnuté, mechanicky poškodené a neodborne ošetrované alejové stromy sú v systéme zeleň pamiatkovej zóny esteticky nevhodnými prvkami. Niektoré stromy majú nízko nasadené koruny (nedodržaná podchodná výška 2,2 m) a v niektorých častiach ulíc je vedený rez vysoko v korune. Hmotovo sú takto orezávané stromy neprispôbované priestoru vzhľadom k okolitej architektúre. Odporúčanie: Odborne posúdiť jednotlivé stromy v stromoradiach. Ak je väčšina stromov neestetických a zdravotne nevyhovujúcich, tak je ich potrebné jednorazovo odstrániť. Vysádzať je potrebné pôvodné druhy lipa malolistá (<i>Tilia cordata</i>) alebo javor mliečny (<i>Acer platanoides</i>) – nie Globosum! s obvodom kmeňov 16 – 18 cm a zapestovanou korunkou vo výške 2,5 m nad zemou. Stromy je potrebné výchovným rezom pripraviť na budúci pravidelný tvarovací rez „na hlavu“. Tam kde je to priestorovo možné je potrebné zapestovať stromy s väčšími korunami a kde je priestor menší vzhľadom k zástavbe, tam je potrebné udržiavať orezom menší tvar korún. Pri širokých uliciach kde sa nenachádza v blízkosti zástavba je vhodné pestovať aleje s prirodzenými korunami pôvodných druhov (lipy, javory).
4	Hradný kopec	Hradný kopec je zarastený zmiešaným lesným porastom vzniknutým na mieste bývalých záhrad. Lesný porast vystupuje až ku hradnému vrchu. Na vrchu sa nachádzajú dvojradové pagaštanové aleje (cca 100 ročné jedince) v tvare kríža, ktoré sa vzájomne pravouhlo prepájajú v centrálnej časti hradného vrchu. Podrast pagaštanov je zatrávnený a bez krovitej zelene. Odporúčanie: Z hľadiska údržby hradného kopca je potrebné

		pravidelne odstraňovať dreviny v pohľadových kuželoch (pohľadových väzbách na mesto). Ide najmä o severovýchodný a juhovýchodný pohľad, kde je potrebné odstraňovať vzrastlú stromovú zeleň. Kroviny neodstraňovať lebo majú protierozny význam, ale ich udržiavať pravidelným vyžínaním v nižšom tvare. Vhodnou alternatívou je pravidelné spásanie hospodárskymi zvieratami (ovce, kozy). Pagaštanové aleje je možné z kompozičného hľadiska v prostredí akceptovať. Ich priebežná obnova (dosadba nových jedincov za uhynuté) nie je žiaduca, lebo sa nachádzajú na archeologickom nálezisku. Pri kopaní jám pre nové jedince by mohlo dôjsť k jeho narušeniu. Jestvujúce jedince je potrebné čo najdlhšie zachovať odborným arboristickým ošetrením.
5	Pobrežná vegetácia rieky Hnilec	Pobrežná vegetácia okolo rieky Hnilec Z juhovýchodu obteká mesto Gelnica rieka Hnilec, ktorá mala v minulosti prirodzenú pobrežnú vegetáciu. Tento brehový porast sa zachoval až do súčasnosti a tvorí plošno-priestorovú štruktúru zelenej hmoty, ktorá vhodne dotvára prostredie. Zároveň vegetácia lemuje štátnu cestu a tvorí tak proti hlučnú a pohľadovú bariéru. Odporúčanie: Zachovať a neodstraňovať pobrežnú vegetáciu. Udržiavať pobrežnú vegetáciu v dobrom zdravotno-biologickom stave, predovšetkým mechanickým odstraňovaním invázných druhov (pohankovec čínsky, javorovec jaseňolistý), poškodených a zdravotne nevyhovujúcich drevín. Z okolia historického mosta pravidelne odstraňovať vegetáciu cca 15 m od jeho telesa. Odstraňovaním vegetácie sa most pohľadovo uvoľní a nebude ho mechanicky poškodzovať. Takýto stav pobrežných porastov je potrebné zachovať pravidelnou údržbou dlhodobo. Chemická likvidácia invázných drevín nie vhodná, lebo porast sa nachádza v blízkosti vodného toku.

6	Dvory a záhrady	Dvory a záhrady sú najvýraznejšou a najzastúpenejšou formou vegetácie sídla s dominantným pôsobením. Vytvárajú plynulý prechod medzi prirodzenou a urbanizovanou krajinou s priamou väzbou na pôvodnú rozvoľnenú banícku zástavbu a krajinu prírodného charakteru. Využívané sú najmä na kosenie a pestovanie ovocných drevín. V niektorých častiach sú však aj menej udržiavané s nevhodnými sadovníckymi úpravami (prísne tvary a nevhodné cudzokrajné druhy netypické pre dané prostredie). Odporúčanie: Predzáhradky a dvorové časti upravovať klasickou tradičnou formou - kombináciou trávnik, jednoduchého spevnenia komunikačných trás a pestovaním pôvodných pestovateľských foriem – kvetinové záhony trvaliek a letničiek, prípadne okrasných krov s voľným prirodzeným habitom. V záhradách nachádzajúcich sa v zadných častiach domov je vhodné pestovať ovocné stromy tradičných tvarov a odrôd. Každý strom má mať dostatok priestoru, tak aby sa záhrady neprehusťovali. Podrast by mal byť zatrávnený. Pestovanie okrasných stromov tvarovo a druhovo netypických pre prostredie je nevhodné (prísne a pravidelné tvary okrasných a ovocných drevín). V úžitkovej časti záhrady môže byť podľa potreby vyhradené plocha pre pestovanie zeleniny. Výrazným architektonickým prvkom vhodne dotvárajúcim prostredie sú kamenné oporné múry a terasy záhrad. Preto by sa mal zachovať pri ich obnovách a rekonštrukciách jestvujúci druh kameňa, spôsob opracovania a ukladania (do riadkov). Niektoré oporné konštrukcie a múry sú porastené brečtanom vždyzeleným. Brečtan je naša pôvodná drevina preto sa môže naďalej využívať najmä na prekryvanie neestetických plotov a stavieb.
7	Východný záver na severnej strane Slovenskej ulice (v rámci PZ Gelnica)	Východný záver na severnej strane Slovenskej ulice (v rámci PZ Gelnica) V tejto časti sa nachádzali väčšie pozemky úžitkových záhrad, ktoré sú v súčasnosti zatrávnené bez zástavby. Nachádza sa tu ovocné dreviny – pozostatky pôvodných sádov. Takmer celé územie je zarastené burinnými drevinami (v hojnom množstve pohánkovec čínsky). Odporúčanie: Zachovať pôvodnú parceláciu záhrad a tradičné formy drevín – vzrastlé ovocné dreviny s prirodzeným habitom. Vzhľadom z tomu, že pozemky záhrad sú pozdĺžne rozparcelované a pomerne veľké je prípustné na nich umiestniť drobnú záhradnú architektúru vo forme altánkov

a malých záhradných stavieb (odkladanie záhradnej techniky, včelárskych potrieb). V prípade verejných priestranstiev na tomto území sa dá uvažovať s vytvorením oddychovej zóny s lavičkami. Alternatívou (1) je obnova ovocného sadu. Alternatívou (2) je založenie anglického parku s voľnou kompozíciou. Porasty drevín budú striedať voľné trávnaté plochy. Drobné záhradné stavby je možné vystavať (umiestňovať) len v dvorových častiach domov.

8

Solitérne stromy

Borovica vejmutová (hladká) pri ČŠPP

Borovica vejmutová (hladká) na ul. Hlavnej (pri trati)

Borovica vejmutová (hladká) (Pinus strobus)

V areáli ČŠPP Gelnica sa nachádza borovica hladká (Pinus strobus), ktorá rastie pri historickej budove. Borovica je v dobrom zdravotno-biologickom stave. Borovica bola arboristicky ošetrovaná v roku 2017 – redukcia koruny, orez suchých konárov, stabilizácia koruny.

Odporúčanie: Strom má dlhodobú perspektívu. Rastie v blízkosti budovy, preto je ho potrebné pozorovať a v prípade zhoršenia zdravotného stavu, zväčšenia náklonu nad budovu treba ho arboristicky ošetriť a sledovať.

Borovica vejmutová (hladká) na ul. Hlavnej (pri trati)

Borovica je v dobrom zdravotno-biologickom stave, bez viditeľných hnilobných dutín a poškodenia. Strom má dlhodobú perspektívu Borovica bola **Odporúčanie:** Strom má vysokú sadovnícku a estetickú hodnotu, preto je potrebné ho chrániť. V prípade stavebných aktivít dbať na to, aby nedošlo k mechanickým poškodeniam koreňov a kmeňa. Nevykonávať výkopy v ochrannom koreňovom priestore

	Lipa malolistá na križovatke..... Lipa veľkolistá na Lutherovom námestí	Lipa malolistá (Tilia cordata) na križovatke ???? – strom je vysadený uprostred križovatky na zelenom trávnom ostrovčeku. Strom má vysokú biologickú a sadovnícku hodnotu. Vzhľadom k okolitému priestoru a zástavbe vhodne zapadá do prostredia. Z hygienického hľadiska strom odhlučňuje križovatku a zachytáva exhaláty. Ide o pozitívny príklad sadovníckej úpravy mestského územia. Odporúčanie: Strom zachovať, v prípade potreby odborne ošetrovať. Celú plochu v jeho okolí ponechať ako voľnú trávnatú bez spevňovania a výsadiieb. Podobne sa môžu riešiť aj iné plochy v meste, ktoré majú dostatok priestoru pre uplatnenie vzrastlých drevín. Lipa veľkolistá (Tilia platyphyllos) na Lutherovom námestí – Štátom chránená lipa vo veku asi 200 rokov. Lipa má vysokú sadovnícku a biologickú hodnotu. Z kompozičného hľadiska je situovaná na vhodnom mieste, takže dopĺňa architektúru kostola. Odporúčanie: Lipa bola odborne ošetrovaná. Je potrebné ju chrániť pred mechanickými poškodeniami, naďalej kontrolovať jej zdravotný stav (hubové ochorenia, presychanie). V prípade potreby ju arboristicky ošetrovať aby sa čo najviac predĺžila jej životnosť.
9	Dom služieb a sadová úprava v jeho okolí	Dom služieb – sadovnícka úprava v jeho okolí Priestoru dominuje novodobá architektúra domu služieb s väčšou dláždenou plochou parkoviska. Za parkoviskom sa nachádza menší amfiteáter so sadovníckou úpravou v okolí. Sadovnícka úprava pozostáva z krovitej zelene s dvoma ihličnanmi. Novodobá budova domu služieb s väčšími spevnenými plochami a minimom vzrastlej zelene architektonicky nevhodne zapadá do historického prostredia a pôsobí rušivo. Odporúčanie: Z hľadiska estetizácie prostredia a čiastočného pohľadového prekrytia rušivej architektúry budovy je potrebné na voľné trávnaté plochy v okolí amfiteátra a domu služieb vysadiť vzrastlú zeleň domácich listnatých druhov, napríklad: lipa malolistá, lipa veľkolistá, javor mliečny, javor horský, buk lesný a im podobné habitom. Vzrastlá zeleň poskytne aj tienenie pre návštevníkov keď sa konajú vystúpenia v amfiteátri v letnom období. Na dolnom obrázku sú zachytené voľné trávnaté plochy kde je potrebné vysadiť vzrastlú zeleň.
10	Plocha oproti domu služieb	Oproti domu služieb a amfiteátru sa nachádza väčší spevnený dvor v areáli mestskej zástavby. V prípade ak sa nebude regenerovať historická zástavba na tejto ploche, bolo by vhodné založiť parkovú zeleň s lavičkami a kvetinovými záhonmi. Táto zeleň by zároveň slúžila ako odpočinkové miesto pri podujatiach a vystúpeniach konaných na amfiteátri. Vysadiť by bolo vhodné rovnakú zeleň ako pri amfiteátri t.j. vzrastlú zeleň domácich listnatých druhov.

11 Okolie gotického kostola

Okolie gotického kostola

Je riešené kompozične čisto a je dobrým príkladom pre úpravu bezprostredného okolia historických stavieb

Odporúčanie:

Ponechať čisté trávnaté plochy bez krovitej a stromovitej zelene a bez ďalšieho spevňovania na jestvujúcich trávnatých plochách.

12 Centrum voľného času

Centrum voľného času

Areál tvoria pomerne veľké trávnaté plochy s nepravidelne rozmiestnenými porastovými skupinami v štýle anglického parku. Najhodnotnejšia skupina stromov sa nachádza v juhovýchodnej časti areálu. Pozostáva z dvoch pagaštanov kónských (*Aesculus hippocastanum* a jedného kusu lípy (*Tilia* sp.) vekovo okolo 100 rokov. Ďalej sa tu nachádzajú mladšie ihličnany, najmä popri oplotení na východnej strane. Ihličnany tvoria pohľadovú bariéru a zároveň uzatvárajú areál. Západne od budovy sa nachádza solitérna breza previsnutá (*Betula pendula*). V severozápadnej časti je situované ihrisko s vyšším pletivom.

Odporúčanie: Zachovať všetky voľné trávnaté plochy bez spevňovania. Chrániť jestvujúcu zeleň v areáli. V ďalších výsadbách nepoužívať ihličnany, ale len listnaté stromy domáceho pôvodu. V severozápadnej časti areálu je vhodné miesto pre výsadbu porastovej skupiny 3 – 4 kusov líp malolistých. Juhovýchodne od kaštieľa sa prevdepodobne nachádzal ovocný sad. V tejto časti je možné sad znovu založiť.

13	Juhozápadne od hotela Rúna	Juhozápadne od hotela Rúna sa nachádza menšie námestie s centrálnou upravenou parkovacou plochou. Zo severnej a južnej strany námestia sa nachádzajú stromoradia udržiavané rezom na „hlavu“. Odporúčanie: Väčšina plochy námestia je spevnená komunikáciami a parkoviskom. Absentujú tu vzrastlé stromy s veľkými prirodzenými korunami. Preto je žiadúce vysadiť na väčšie ucelené trávnaté plochy stromy domáceho pôvodu s prirodzenými korunami (lípy, javory, jasene). Stromy by mali byť situované medzi spevnenou pešou komunikáciou a parkoviskom.
14	Priestor v okolí železničnej stanice	Priestor v okolí železničnej stanice Malá upravená plocha na ktorej sa nachádza jeden smrek pichľavý (<i>Picea pungens</i> - s nízkou estetickou hodnotou). Na trávinatej ploche sú rozmiestnené lavičky bez vzrastlej zelene. Odporúčanie: V tomto priestore je vhodné vysadiť centrálnu jeden kus lípy malolistej alebo javora mliečneho. Pod stromom sa môžu umiestniť lavičky.
15	Plocha pod mestským úradom	Plocha pod mestským úradom Pred lekárnou sa nachádza pomerne veľká spevnená plocha bez zelene. Na ploche sa nachádzajú tri stupňovité terasy. Odporúčanie: Na terasové plochy je možné vysadiť po jednom kuse na každú terasu javor horský alebo javor mliečny.